

RODICA IRIMESCU-ANDRUȘ

Centenarul Muzeului de vean prilejuieste slujitorilor săi o binevenită și necesară trecere în revistă a activității desfășurate de această instituție cultural-educativă de-alungul existenței sale.

Inființarea muzeului, din inițiativa și sub auspiciile „Societății de istorie și arheologie a comitatului Hunedoara”, precum și unele aspecte legate de constituirea primelor colecții muzeistice, de dezvoltarea lor permanentă și, parțial, de activitatea expozițională, au constituit deja obiecte ale cercetării¹. Ne vom mărgini așadar la trecerea în revistă numai a activității expoziționale propriu-zise desfășurate de muzeul județean, cu aspectele sale multiple (organizare de spații și expoziții, restaurări ale clădirii muzeului, vizitatori etc.).

Se poate afirma cu certitudine că la începuturile existenței lor, colecțiile care aparțineau Societății de istorie nu au fost accesibile cercului larg de vizitatori, ci numai specialiștilor din cele trei mari domenii din care ele erau constituite : istorie, științele naturii și etnografic, muzeul ne dispunând de un spațiu expozițional corespunzător. Până în 1890 colecțiile existente au fost adăpostite într-o casă particulară iar apoi într-o aripă a edificiului pus la dispoziția școlii reale (actualul liceu „Decebal”) pentru ca, în fine, din 1896 să fie organizate în șase camere ale unei clădiri separate ale celeiași școli reale². Cu toate acestea încă în 1880, la Congresul arheologic și antropologic de la Viena (5—11 august), arheologul dr. Sofia Torma prezenta o colecție de piese preistorice provenite din stațiunea de la Turdaș³ — eveniment care a fost considerat „primul pas marcat de succes în săpăturile și cercetările arheologice”. Indubitabilă deci valoarea colecțiilor deținute de muzeu și strădania slujitorilor săi de a le face cunoscute în lumea științifică.

O nouă etapă în organizarea acestui sălaș de cultură este marcată de intrarea muzeului în cadrul instituțiilor similare, dependente de Inspectoratul general al muzeelor, eveniment care a avut loc în anul 1898. Importanța pe care organizatorii muzeului o dau activității sale reese cu

1. Veronica Plicoruși, *Contribuții la cunoașterea activității muzeului din Deva în perioada interbelică*, în „Sargetia”, XIV (1979), p. 527—540 ; Ioan Andrișoiu, *Constituirea și dezvoltarea colecției de arheologie a Muzeului Județean Hunedoara—Deva*, în „Sargetia”, XIII (1977), p. 549—559 ; Liviu Mărghitan, Ioan Andrișoiu, *Muzeul arheologic Deva* (Ghid), Deva, 1971, p. 73, pentru a cita numai pe cele mai recente.

2. Coriolan Petranu, *Muzeele din Transilvaniaa, Banat, Crișana și Maramureș. Trecutul, prezentul și administrarea lor*, București, 1922, p. 131—133.

3. I. Frățilă, N. Waradeger, *Societatea de istorie și arheologie a comitatului Hunedoara*, în „Revista arhivelor”, vol. XXXII, 1970, 2, p. 519.

claritate și din „Statutele Societății de istorie și arheologie” din anul 1904, în al cărui articol 3 se specifica că scopul său este descoperirea trecutului istoric atât de bogat al comitatului prin cercetări istorice și arheologice, pentru realizarea lor prevăzându-se „urmărirea cu atenție a tot ce se referă la comitat în operele științifice, beletristice, artistice și viață publică; cunoașterea condițiilor geografice și naturale ale comitatului, descoperirea și stringerea materialelor arheologice și istorice, ce se vor păstra într-un muzeu arheologic și etnografic pus la dispoziția publicului vizitator; ocrotirea monumentelor istorice; primirea și păstrarea arhivelor familiare și stringerea celor mai valoroase documente, manuscrise și tipărituri din comitat într-o colecție arhivistică și bibliotecă”⁴. După ce în septembrie 1917 au fost readuse obiectele care fuseseră expediate cu un an mai devreme la Muzeul Național din Budapesta, odată cu înfăptuirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918 a Transilvaniei cu România, muzeul a primit un edificiu mai potrivit în care să-și organizeze colecțiile, fără ca spațiul acordat să fie la nivelul cerințelor colecțiilor de care dispunea⁵. La puțin timp după mutarea colecțiilor în clădirea din str. A. Saguna nr. 10 (actuala str. Decebal) care aparținea Reuniunii femeilor⁶, este elaborat noul Statut de funcționare al muzeului care este pus sub controlul Ministerului cultelor, prin Inspectoratul general al muzeelor din Transilvania. Prin acest nou act se fixează denumirea muzeului, sigiliul și atribuțiile sale, a căror esență era „dezvoltarea științei și propagarea culturii generale”. Colecțiile expuse erau organizate pe secții: daco-romană, medievală, contemporană, numismatică, etnografie, istorie naturală, iar supravegherea sălilor urma a fi asigurată de un „păzitor”, după necesitate. Subliniem că prin prevederile Statutului de organizare și conducere se interzicea funcționarilor muzeului să facă achiziții de obiecte pe seama colecțiilor proprii⁷. Acest statut va fi însă înlocuit cu un altul în anul 1940, fiind socotit ca ne mai corespunzând legiurilor în vigoare⁸.

Grija deosebită acordată dezvoltării colecțiilor muzeale, păstrării și expunerii lor în condiții corespunzătoare poate fi ușor desprinsă răsfoind vechea arhivă a muzeului. În 1922 se pune la dispoziția direcțiunii, prin intermediul inspectorului general al muzeelor Tzigara Sarmucaș, suma de 35 000 lei pentru dezvoltarea secției etnografice⁹. Importanța acestei colecții rezultă și din faptul că, în 1930 de exemplu, directorul muzeului I. Mallasz a fost însărcinat de către Muzeul și parcul etnografic al Ardealului cu alegerea și organizarea grupurilor care urmau să reprezinte județul Hunedoara la serbările de inaugurare a Parcului Național Etnografic de la Cluj, iar pentru adunarea generală a Astei din 2—3 octombrie 1932 se propunea organizarea unei expoziții etnografice în care,

4. Apud I. Frățilă, N. Wardeger, op. cit., p. 518.

5. Coriolan Petran, op. cit., p. 133.

6. Arhiva Muzeului Județean Deva, dosar corespondență pe anul 1921, fila 102, act nr. 4 260 (în continuare se va cita: AMJD, d...).

7. Ibidem.

8. AMJD, d. 1940, nr. 36/22 februarie.

9. Idem, d. 1931, actul Ministerului Instrucțiunii cultelor și artelor nr. 185716/23 noiembrie prin care se cere justificarea sumelor alocate.

în afara pieselor din colecțiile muzeului să fie expuse case țărănești originale cumpărate din zona pădurenilor și din Valea Jiului¹⁰. Și nu lipsit de semnificație este nici faptul că în 1937 muzeul devean expediția la București o ladă cu obiecte etnografice care urmau să fie etalate la expoziția-tîrg a economiei naționale, organizată în luna mai de către Liga Națională a femeilor din România¹¹.

După ce, în 1927 se aloca o sumă de peste 40 000 lei pentru procurarea dulapurilor necesare muzeului¹², colecțiile sale au avut de trecut un nou impact cu împachetatul și mutatul în noua clădire atribuită pe str. Regele Carol nr. 59 (actuala str. 23 August) deoarece imobilul în care ființase muzeul pînă la acea dată a fost repartizat Cercului Militar. Noua clădire, așa-numita „Casa săracilor”, adăpostea în afară de colecțiile muzeului și două încăperi rezervate societății „Astra”¹³. Pentru mutarea colecțiilor sale, muzeul va solicita Prefecturii județului un avans în sumă de 10 000 lei¹⁴ deși reparațiile care ar fi fost necesare clădirii erau estimate, un an mai tîrziu, la 30 000 lei¹⁵. Dintr-un raport înaintat Prefecturii încă înainte de începerea mutării se desprinde cu ușurință grija pe care directorul muzeului o acorda asigurării transportului colecțiilor în condiții corespunzătoare. Se cereau prin acest raport materiile necesare împachetării obiectelor: cutii de carton, lăzi, maculatură, hîrtie de mătase, vată¹⁶. Concomitent cu transportarea colecțiilor propriuzise în noul edificiu, se proceda la depozitarea unei părți a materialului arheologic și a celui provenit din parcul Horvath—Toldi din Mintia, în clădirea Magna Curia — pe care dealtfel directorul a dorise mai de mult ca spațiu de expoziție și care va fi destinată acestui scop în anul 1938¹⁷.

În tot decursul anului 1930—1931 muzeul a fost confruntat cu problemele legate de amenajarea expoziției în noua clădire. S-a procedat la inventarierea colecției numismatice, aranjarea celei de mineralogie și paleontologie, s-a înființat colecția de istorie medie¹⁸. S-au cerut totodată aprobările necesare pentru procurarea perdelelor și storurilor necesare protejării obiectelor din expoziția de bază, pentru tipărirea unui catalog de colecții și a biletelor de colecții, a inscripțiilor (etichetelor) pentru săli și obiecte¹⁹. Se cerea deasemeni Prefecturii întocmirea unui Ayiz în vederea executării lucrărilor necesare pentru o expunere corespunzătoare a monumentelor romane și așezarea lor pe baze construite din ciment²⁰.

În anul 1932, în cadrul muzeului ființau secțiile de preistorie, dacoromană, ev mediu, contemporană, numismatică, etnografie, științele na-

10. Idem, d. 1930, 302 și d. 1932 nr. 117

11. Idem, d. 1937 nr. 67/11 mai.

12. Idem, d. 1927 nr. 3372/18 noiembrie.

13. Veronica Picloruși, *op. cit.*, p. 530.

14. AMJD, d. 1930 nr. 12/30 ianuarie.

15. Idem, d. 1931, nr. 122/4 octombrie.

16. *Ibidem*.

17. *Ibidem*. Vezi și V. Picloruși, *op. cit.*, p. 530.

18. AMJD, d. 1931, nr. 42/28 martie.

19. Idem, d. 1932, nr. 30 nedat.

20. Idem, d. 1932, nr. 112, nedat.

turii, pinacoteca, biblioteca și arhiva²¹, simpla lor enumerare dind o imagine asupra bogăției și varietății materialelor de care dispunea această importantă instituție de cultură. Cu toate acestea, Prefectura județului nu acorda întotdeauna și la nivelul cerut sumele solicitate de muzeu. Faptul este dovedit de dese reveniri în bugetele anilor următori, în care se preliminează banii necesari pentru aranjarea secțiilor în general, pentru conservarea și revizuirea materialului muzeistic din expoziție și depozite, pentru procurarea dulapurilor și etajerelor, repararea postamentelor, transportarea sub acoperiș a tuturor monumentelor depozitate în curtea muzeului, procurarea mobilierului și materialului necesar expunerii obiectelor, revenindu-se în mai multe rânduri asupra necesității protejării exponatelor de lumina dăunătoare a zilei²².

Pentru a cunoaște modul în care a fost organizată expoziția de bază a muzeului, am spicuit din informațiile oferite de Ghidul apărut în anul 1937. Se menționează aici că toate piesele expuse sînt provenite exclusiv din teritoriul județului. În sălile de la parter erau depozitate materiale preistorice descoperite la Ciclovina, Bordu Mare, Petroasa etc. (pentru paleolitic), de la Turdas, Deva, Nandru, Chergheș, Cirjiț, Crăciunești, Geoagiu etc. (pentru neolitic). De o valoare remarcabilă erau piesele din perioada metalelor, în deosebi din epoca bronzului. Cea mai bogată secție era însă cea romană — compusă din diverse piese : monumente, inscripții, reliefuri, obiecte de podoabă, statuete și obiecte de bronz, ceramică, reliefuri și statuete de marmură, piatră etc., cele mai multe provenite de la Sarmizegetusa și Micia. Sînt menționate ca fiind cele mai importante reliefurile zeităților : Mithras, Pluto și Proserpina, Diana, Silvanus, Liber și Libera, Hecate, Eroul trac etc. Tot la parterul clădirii și în parcul acesteia erau expuse inscripții, monumente reliefate (funerare sau altare) și statui romane. În colecția de arheologie era cuprinsă și secția de numismatică formată din piese grecești, dacice, romane republicane și imperiale, medievale și medalii comemorative. Autorii lucrării amintite prezintă colecția etnografică ca fiind formată din produse casnice ale locuitorilor județului : costume, cioplituri în lemn, unelte agricole, obiecte de uz casnic, ceramică țărănească, fotografiile cu subiecte de interes etnografic. Pinacoteca era formată din icoane pictate pe lemn și tablouri reprezentînd foste personalități politice ale județului. În colecția de științele naturii — cu cele două secții ale sale, geologică și zoologică, se cuprindeau minerale, fosile, scoici, păsări și animale naturalizate, reptile și insecte. În fine — dar nu și pe ultimul loc — arhiva de documente cu un număr de cca. 3 000 piese, cele mai multe privitoare

21. Idem, d. 1932, nr. 22, nedatat.

22. Idem, d. 1932, nr. 5/31 ianuarie ; d. 1934, nr. 28/27 februarie ; d. 1935, nr. 37/18 martie ; d. 1936, actul din 27 aprilie și cel din 17 octombrie cu nr. 196 ; d. 1937, nr. 329/1 nov. Încă în 1931, în Raportul asupra situației generale a județului Hunedoara prezentat de dr. Ierolim Atirescu în sesiunea ordinară a Consiliului județean din 1 aprilie, se menționează că : „Din cauza greutăților financiare din anul trecut, Muzeul județean n-a primit sumele bugetare prevăzute și în consecință n-au putut fi executate nici lucrările proiectate în întregime, axîndu-se pe îngrijirea ruinelor și a dealului Cetății Deva și pe săpăturile arheologice“.

la răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan și biblioteca cu peste 6 000 de volume de specialitate²³.

Importanța și bogăția acestor variate colecții este demonstrată și de faptul că spațiul de care dispunea expoziția de bază fiind socotit ca necorespunzător, în 1938 se repartizează muzeului clădirea Magna Curia — fostul castel Bethlen — actuala sa reședință²⁴. Clădirea a fost construită în anul 1621 de principele Transilvaniei, Gabriel Bethlen pe locul unei foste case existente aici din 1582 și ridicate de guvernatorul Francisc Geszthy. De remarcat la această construcție balconul de deasupra intrării și scara monumentală, în stil baroc²⁵. În momentul repartizării sale muzeului, clădirea era ocupată de Administrația Financiară și se afla într-o stare de conservare precară, fapt care determină o serie de intervenții pentru alocarea de fonduri în vederea reparării și a consolidării scării monumentale. Cu toate acestea, suma derizorie aprobată nu permite o restaurare corespunzătoare a clădirii, iar foștii ocupanți nu ridică la timp arhiva depozitată în pivniță, fapt care obligă la mutarea colecțiilor într-un spațiu necorespunzător din punct de vedere al asigurării conservării lor²⁶. Această nouă mutare și amenajarea noii expoziții impune din nou cheltuieli pentru renovarea mobilierului vechi și achiziționarea altuia nou, pentru completare, pentru naturalizare și alte lucrări de laborator, conservarea pieselor din colecția etnografică și de științele naturii și a monumentelor epigrafice și sculpturale periclitate²⁷. Într-un raport înaintat Serviciului tehnic al Prefecturii județului Hunedoara în anul 1942 se insistă din nou asupra necesității și urgenței lucrărilor de repararea clădirii, dat fiind numărul mare de vizitatori, în același an alocându-se, în fine, suma de 500 000 lei. Cu toate acestea, cițiva ani mai târziu, în 1947, la intervenția primului ministru dr. Petru Groza, Ministerul artelor abia cerea un deviz în vederea acordării unei subvenții pentru lucrări de reparație la imobilul muzeului, deviz pe care însă Serviziul tehnic al Prefecturii nu l-a întocmit²⁸. Totuși, muzeul își va desfășura activitatea în condițiile existente, încadrându-se în ansamblul activităților muzeale a țării. În 1940, într-un memoriu adresat de direcțiune președintelui Comisiunii Monumentelor Istorice, Nicolae Iorga, se propune întocmirea unui Regulament unitar pentru toate muzeele ținutale, care să cuprindă dispoziții referitoare la colecționarea pieselor de muzeu și a căror bună administrare și conservare este considerată o chestiune de interes național. Se propune totodată ca să se prevadă pentru muzee dreptul de supraveghere a colecțiilor școlare și particulare precum și obligația înaintării anuale a unui inventar a achizițiilor din anul respectiv²⁹.

23. Oct. Floca, Victor Suiaga, **Ghidul județului Hunedoara**, Deva, 1936, p. 63—68.

24. Veronica Pclioruși, *op. cit.*, p. 530.

25. Oct. Floca, V. Suiaga, *op. cit.*, p. 57—58.

26. AMJD, d. 1939, nr. 103/9 iunie și 140/18 august ; d. 1940, nr. 60.

27. Idem, d. 1939, nr. 8/10 ianuarie ; d. 1940, nr. 9/2 februarie ; d. 1941, actul de prelliminarea bugetului pe anul 1941/42 și actul nr. 121/10 iulie ; d. 1942, nr. 20 și 21 din luna februarie.

28. Idem, d. 1942, nr. 35/26 februarie și copia receptisei C.E.C. nr. 2332 ; d. 1947, nr. 112/2 noiembrie.

29. Idem, d. 1940, nr. 75/20 aprilie.

Pe parcursul anilor următori se vor face noi intervenții pentru reparații și consolidări, dată fiind starea proastă de conservare la scara monumentală, fațada clădirii, acoperiș și unele săli improprii pentru expoziție din cauza infiltrațiilor de apă, cu toate că în Magna Curia este adăpostit „cel mai de seamă muzeu arheologic din Transilvania cu cel mai mare lapidariu roman din țară”, în care sînt „expuse atîtea monumente istorice rare, minunat material intuitiv, pentru educarea patriotică și națională a tinerei generații”³⁰.

Pentru îmbogățirea permanentă a colecțiilor muzeului etalate în 16 săli ale expoziției de bază se prevăd în permanență importante sume de bani în preliminariile bugetare³¹. Din bogăția colecțiilor muzeale sînt solicitate piese pentru organizarea unor expoziții în afara Magnei Curia. În 1932 Gimnaziul de fete din Deva prin prof. Ana Petrescu și comandantul legiunii „Sarmizegetusa” solicitau materiale pentru organizarea unor muzee școlare. Din documentele păstrate în arhiva muzeului³² reiese și participarea unor piese din colecții la expoziții organizate în afara granițelor țării. În 1935, de exemplu, Institutul de antropologie din Viena remitea obiectele de epocă diluvială împrumutate de la muzeu, în 1939 subsecretariatul de stat cerea, prin intermediul Prefecturii, aprobarea ca un delegat trimis în mod expres, să aleagă obiectele care urmau a fi împrumutate pentru o expoziție organizată la Milano, iar în 1941 Janch et Heubner de la S.A.R. Berlin anunța, prin Ministerul propagandei naționale că pentru piesele ce vor fi expediate pentru expoziția de la Viena a fost făcută asigurarea prin polița nr. 5008 în valoare de 24 600 lei³³.

După mutarea în sediul său actual, muzeul devenea și-a organizat expoziția de bază la cele două nivele ale Magnei Curia, la parter fiind expuse piesele arheologice și de lapidariu, iar la etaj cele de etnografie, artă și științele naturii. Cu timpul s-a introdus sistemul organizării unor expoziții temporare de durată variabilă, cu tematică din istoria trecută și prezentă a județului. Dintre acestea enumerăm: Marea răscoală a țărănilor condusă de Horia, Cloșca și Crișan, Revoluția burghezo-democratică din Transilvania din 1848—1849, Făurirea statului unitar român — 1 decembrie 1918, Lupta maselor populare hunedorene sub conducerea Partidului Comunist Român împotriva exploatării și asupririi țării, 23 August 1944 — piatră de hotar în istoria patriei noastre, Județul Hunedoara în anii construcției socialiste³⁴.

Muzeul va fi supus unei reorganizări generale în perioada anilor 1968—1970, cuprinzînd atît reparații capitale la clădirea-monument isto-

30. Idem, d. 1942, nr. 18/9 februarie.

31. Idem, d. 1942, nr. 103/3 mai, prin care se cer 50 000 lei „pentru achiziții de piese și a tezaurului descoperit la Geoagiu și compus din 146 de piese”; d. 1947, nr. 12/5 mai; în 1947 se acordă muzeului, pentru achiziții 200 000 lei (actul Prefecturii nr. 3301 în dosarul de corespondență pe acest an), un milion lei „pentru achiziții noi și îmbogățirea colecțiilor” și din nou un milion „pentru cheltuieli de laborator și atelier, pentru orînduirea internă a sălilor de expoziție” (act. 58 din 14 mai); pentru anul 1947/1948 se preîntîmiază 1 000 000 lei tot pentru îmbogățirea colecțiilor (act nr. 16/15 februarie) și în 1949, 5 000 lei pentru achiziționarea de obiecte de inventar (act nenumărat).

32. Idem, d. 1932, actul din 14 mai și d. 1947, act. nr. 53 din 15 mai.

33. Idem, d. 1935, nr. 65 din 5 mai; d. 1939, nr. 21; d. 1941, nr. 10482 din 1 decembrie.

34. Datele ne-au fost furnizate de către dr. Mircea Valea, care a deținut funcția de director al muzeului între anii 1963—1978. Îi aducem și pe această cale mulțumirile noastre.

ric cît și organizarea expoziției de bază într-o formă nouă, axată fiind pe profil arheologic. Piese originale, provenind de pe teritoriul județului nostru, au fost expuse în condiții moderne, în succesiunea lor cronologică, pentru a desluși vizitatorilor semnificația arheologică și istorică a unor mărturii de o valoare istorico-documentară îndubitabilă. Cele 20 de săli ale expoziției prezentau evoluția societății omenești pe cuprinsul județului Hunedoara începînd din epoca veche a pietrei și pînă în perioada feudalismului timpuriu. Parterul a fost rezervat în întregime lapidariului roman, neputînd fi cuprinse totuși, în totalitatea lor, monumentele sculpturale și epigrafice ale patrimoniului muzeului, iar etajul a fost rezervat prezentării diverselor piese și obiecte provenite din săpături sistematice sau din descoperiri întimplătoare. Întregite cu texte explicative, imagini fotografice și alte materiale complementare, sălile expoziției prezentau multiple și variate aspecte din dezvoltarea economică și spirituală a societății omenești pe teritoriul județului nostru ³⁵.

Ultima reorganizare a expoziției de bază a muzeului a avut loc în anul 1981, cînd s-a produs o modificare în profilul muzeului, fiind cuprinse toate epocile istorice, pînă în contemporaneitate. Piesele de lapidariu au fost aranjate sub o copertină din spatele clădirii, fiind în perspectivă și organizarea unei pivnițe-lapidariu. În cele 22 de săli afectate expoziției de bază, patrimoniul muzeal este repartizat pe perioade istorice, expunerea respectînd normele de conservare prevăzute de lege. Alături de hărți și panouri cu materiale complementare, vitrinele pun în lumină valoarea pieselor expuse. În afara originalelor, pentru completarea imaginii pe care vizitatorii și-o formează asupra etapelor de dezvoltare a poporului român, s-a recurs și la fosolirea unor replici și facsimile, îndeosebi pentru perioada evului mediu și epoca modernă.

O preocupare deosebită s-a manifestat în ultimii ani în direcția realizării unor forme diverse de activitate expozițională pentru a ieși în întîmpinarea interesului manifestat de oamenii muncii din județul nostru. Au fost organizate, în acest sens, o serie de expoziții temporare și itinerante axate pe probleme majore ale istoriei patriei și poporului nostru, pentru valorificarea la un nivel științific superior a întregului patrimoniu muzeal. În afara expozițiilor axate pe probleme de istorie propriuzisă, se cer menționate, cîteva măcar, din cele organizate de către Oficiul județean pentru patrimoniul cultural național: Chipul femeii oglindit în arta plastică, Pentru o lume a păcii, Plasticienii hunedoreni din perioada interbelică, Valori bibliofile hunedorene, Grafica militantă, Peisajul hunedorean, Cărți didactice românești de secol XIX, Carte veche românească din zona Orăștie etc.

În organizarea muzeului județean, de-alungul întregii sale existențe, s-a manifestat o preocupare deosebită pentru a răspunde interesului manifestat de vizitatori precum și pentru a mări aflusul acestora. În anii săi de început, vizitarea muzeului se făcea gratuit, din 1939 apărînd în arhivă primele documente referitoare la introducerea unei taxe de vizitare — dar propunerea este respinsă de direcțiunea muzeului, pentru

35. Liviu Mărghitan, Ioan Andrițoiu, **Muzeul arheologic Deva**, Cluj, 1970, 73 pag.

a nu mai țira numărul de vizitatori. Cert este că mai existau însă și cițiva ani mai tîrziu, zile de vizitare gratuită iar pentru celelalte zile tariful era diferențiat pe diverse criterii, menținîndu-se însă și gratuitatea pe toată săptămîna, pentru specialiștii din țară și de peste hotare³⁶. Dat fiind că muzeul nu dispunea de personal de specialitate care să asigure îndrumarea vizitatorilor, se practica sistemul anunțării din timp a grupurilor organizate care solicitau explicații privind colecțiile muzeului, explicații pe care le dădea întotdeauna directorul instituției³⁷. Pentru în-lăturarea acestui neajuns, din 1949 se organizează săptămînal sedințe cu personalul muzeului în vederea instruirii sale pentru a putea asigura conducerea grupurilor de vizitatori. În raportul pe același an se menționa că expoziția de bază a fost vizitată de 800 persoane, dintre care 85 % muncitori și țărani³⁸.

Grija manifestată pentru sondarea interesului publicului vizitator s-a concretizat și prin întocmirea unor chestionare de opinii care au fost prelucrate, trăgîndu-se interesante concluzii asupra multiplelor probleme ridicate de acest aspect al activității muzeale³⁹.

Pentru a ne forma o imagine asupra modului în care instituția noastră a răspuns, pe parcursul anilor, dorințelor și interesului publicului vizitator, am răsfoit Cartea de aur a muzeului, în paginile îngălbenite de vreme descifrînd gînduri și sentimente, trăiri și dorințe ale oamenilor de azi și de ieri, oameni care au iubit și iubesc pămîntul și țara, prezentul și trecutul, numele și renumele de român, care au văzut cu ochii minții pagîni de istorie și s-au emoționat în fața mărturiilor trecutului glorios al unui popor viteaz. Am spicuit cîteva din aceste gînduri, am descifrat semnături pe care personalități de renume le-au lăsat drept mărturie a trecerii lor prin acest muzeu. În 1921 Mihail Sădoveanu nota : „Am vizitat astăzi interesantul muzeu din Deva, unde am admirat frumoase lucruri și amintiri ale trecutului, ca și munca și rîvna d-lui. Mallas, care merită tot sprijinul și toată lauda“. În același an, muzeul era vizitat de Coriolan Petran, inspector general al muzeelor din Transilvania, de Vladimir Ghidionescu, profesor universitar din Cluj. Cu vînte de laudă scria studentul Herlea Alexandru : „Vizitarea muzeului din Deva mi-a procurat una din cele mai mari mulțumiri și satisfacții, rămîniînd cu o profundă admirațiune pentru exemplara categorisire, clasificare și aranjare a lucrurilor“. Mai întîlnim, în același an, semnăturile lui Victor Brătianu, dr. Danielopol, C.S. Nicolaescu-Plopșor. Pentru anul 1922 am reținut numele senatorului Vasile Bianu, prof. univ. D.M. Teodorescu din Cluj, și cele însemnate de subprefectul de Dolj, I. Petrescu : „Vizitînd acest muzeu împreună cu fiii mei, am rămas pe deplin mulțumit de progresul făcut de frații noștri, chiar sub un regim de oprimare.

36. AMJD, d. 1931, nr. 195/22 decembrie ; d. 1939, nr. 143/1 septembrie ; d. 1940, nr. 118/25 iulie ; d. 1947, nr. 31/15 ianuarie.

37. În 1928, de exemplu, se anunța vizita unui grup de 70 învățători din Buzău (AMJD, d. 1928 actul din 25 iunie — nenumerotat) ; vezi și d. 1931, nr. 515/1930 — gimnaziul mixt Lupeni ; d. 1937, nr. 4259 — Colegiul național „Carol“ Craiova ; d. 1941, nr. 2197/16 iulie — Gimnaziul industrial de băieți, iar cu nr. 3070/7 iulie Liceul „Decebal“, ambele din Deva.

38. AMJD, d. 1949 — act nenumerotat.

39. Constantin Nelega, *Perspective teoretice și metodologice ale investigației sociologice privind relația muzeu—public*, în „Sargetia“, XIII (1977), p. 615—617, XIV (1979), p. 731—736.

Fie ca unirea (de la 1 decembrie 1918 n.n.) să se cimenteze în așa fel ca să fim una și mare familie românească”.

În anul 1923, muzeul a fost vizitat, printre alții, de un grup de scriitori participanți la șezătoarea scriitorilor din Ardeal (Ion Minulescu, Mircea Rădulescu, Volbură Poiană, Victor Eftimiu, Alexandru Cazaban, Emil Comănescu și dr. Petru Groza), de George Leca, prof. Traian Vulpescu de la Cluj⁴⁰, iar în 1924 de Octavian Goga, G. Simu, dr. Valeriu Bologa, Francisc Hossu-Longhin, C-tin Daicoviciu, Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, Emil Isac. Dintre vizitatorii de prestigiu ai anilor următori amintim pe Ștefan Bezdechi, prof. Al. Borza, Ion Mehedințeanu redactorul ziarului „Adevărul” din Arad, Vasile Goldiș președinte al Astreii, Silviu Dragomir, Alexandru Lapedatu, Ioan Lupaș.

Pentru anii mai recentți ne-am oprit asupra celor scrise de unul dintre vizitatorii constanți ai muzeului, al cărui nume apare aproape în fiecare an în Cartea de aur — dr. Petru Groza : „Ne inspirăm în acest muzeu — a cita oară ! Mereu întâlnești lucruri noi, întregind fără încetare acest templu al culturii, al cunoașterii trecutului nostru dac, al timpurilor de năvăliri și cuceriri romane, învățînd din greșelile acestui trecut și adîncind virtuțile strămoșești. Se cuvine toată lauda neobositului arheolog, conducător al muzeului⁴¹ și ajutorului său” (10 octombrie 1955).

Pentru perioada de după 1955 crește numărul vizitatorilor din afara granițelor țării, care au lăsat, deasemeni, impresiile lor în Cartea de aur : prof. Vsevolod Ticolaev — Acad. de științe din Bulgaria (23 sept. 1956), Antonio Cassini, Roma (11 iulie 1960), Pierre Demargne — Universitatea Sorbona (19 oct. 1962), Warner Dreeger, univ. Humboldt Berlin (30 mai 1958), Daniel Cronin, University of Durhan — Marea Britanie (1965), I. Laborhe, Univ. din Liège în 1966, Maurice L. Peterson, University of California, S.U.A. (1966), Leonard Necker, ambasadorul S.U.A. (1972), delegația P.C. din Martinica (1973), din a cărei impresii am reținut : „...În același timp ne-a fost oferită o lecție de care trebuie să profităm pentru a pune în valoare trecutul poporului nostru”.

Amintim în fine, dar nu pe ultimul loc, câteva din însemnările prilejuite de redeschiderea muzeului în forma sa actuală : „Redeschiderea Muzeului Județean din Deva, secția istorie, se integrează în amplele manifestări cu care oamenii muncii hunedoreni întâmpină aniversarea a 60 de ani de la crearea Partidului Comunist Român. Expoziția permanentă a muzeului vernisată cu acest prilej are marele merit de a prezenta prin valoroasele exponate o istorie trecută și prezentă plină de evenimente remarcabile, care au făcut din locuitorii acestui ținut hunedorean, vrednici făuritori ai neamului românesc. Apreciem activitatea desfășurată de organizatorii acestei expoziții și le dorim în continuare succese în nobile acțiuni de educare patriotică-revoluționară a oamenilor muncii” — Comitetul Județean Hunedoara al Partidului Comunist Român.

40. În același an au vizitat muzeul studenții Seminarului pedagogic universitar și al Seminarului „Veniamin” din Iași, membrii Societății culturale studențești „Mihai Eminescu” din București și învățătorii participanți la cursurile de vară de la Deva.

41. Referire la dr. doc. Octavian Floca, director al Muzeului între anii 1934—1963.

Notăm în continuare : „Am vizitat azi, 7 mai 1981, Muzeul Județului Hunedoara—Deva. Sint adinc impresionat de felul corect și complet al acestei remarcabile reorganizări. Expoziția muzeală conduce intuitiv, științific și cu adinc înțeles pe vizitator pe parcursul întregii istorii frământate — dar glorioase — a întregii noastre istorii a județului Hunedoara și a țării noastre. Momentele sublime ale trecutului și prezentului de muncă și luptă, ca și toate realizările sale economice, culturale și politice ale poporului de-alungul veacurilor, se succed într-o admirabilă gamă de exponate. Aducerea la zi a tuturor creațiilor efectuate de admirabilii locuitori ai acestor meleaguri strămoșești hunedorene, lasă o adincă impresie.

Data deschiderii expoziției, azi 7 mai, este un prețios omagiu adus făuririi Partidului Comunist Român, la 8 mai 1921.

Felicitări harnicilor organizatori ai acestei neîntrecute expoziții și un cuvânt de cinste pentru felul în care directorul muzeului a știut să ne prezinte expoziția muzeală” — prof. dr. doc. Octavian Floca.

Am încheiat în mod intenționat cu cuvintele dr. doc. Oc. Floca, care a condus instituția noastră timp de aproape 30 de ani și care prin munca sa îndelungată și laborioasă a adus o contribuție deosebită la cîștigarea prestigiului de care astăzi se bucură muzeul de vean în granițele țării și dincolo de ele, ca fiind părerea unui specialist avizat și, încercînd prin aceasta să-i aducem mulțumirile celor care astăzi trudesc în cîmpul fertil al muzeologiei hunedorene.

CENT ANS DE L'ACTIVITÉ LE L'EXPOSITION DU MUSÉE DE DEVA *R é s u m é*

L'article fait l'enregistrement de l'activité de l'exposition du musée, des premières collections, qui ont été abritées dans les divers édifices de la ville Deva, jusqu'à l'organisation dans la maniere actuelle, dans le batiment Magna Curia.

Dans cet article sot mentionés tous les efforts déposés pour le perfectionnement des conditions d'exposer, pour l'assurance des conditions meilleurs de conserver les objets du musée. On y présent aussi quelques dates en ce qui concerne la relation du musée avec le publique visiteur.